

23. 10. 2018.
Nr. 43 (1049)

JURISTA VĀRDS
Una lex — una iustitia omnibus

Aktuālie mājasdarbi jauno
nekustamo īpašumu
projektu attīstībai Latvijā

Kārlis Ducmanis:
intelektuālis, diplomāts
un Latvijas Senāta
Spriedumu biroja vadītājs

Andris Tauriņš

**Preču zīmju izmantošana
komercdarbībā, politikā
un reliģijā**

Mg.-iur. **Andris Tauriņš**
Zvērināts advokāts ZAB "Sorainen"

Preču zīmju izmantošana komercdarbībā, politikā un reliģijā

Kāds ir labums no preču zīmes reģistrācijas?

Viens no būtiskākajiem – preču zīmes īpašniekam ir izņēmuma tiesības aizliegt citām personām komercdarbībā izmantot apzīmējumus, kas ir identiski vai sajaucami līdzīgi ar reģistrēto preču zīmi.¹ Šāds likuma "Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm" (turpmāk – LPZ) formulējums var radīt jautājumu: vai tiešām preču zīmju aizsardzību var izmantot tikai pret komersantiem?

Mūsdienās preču zīmes reģistrē un izmanto ne tikai komersanti, bet arī citi subjekti – biedrības,² nodibinājumi,³ advokātu biroji,⁴ reliģiskas organizācijas,⁵ šķirējtiesas,⁶ politiskās partijas⁷ un pat pašvaldības.⁸ Vai pret šādām personām konflikta gadījumā nav iespējams aizsargāties?

1 Likums "Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm", 4. panta 6. punkts. Latvijas Vēstnesis, 01.07.1999., Nr. 216 (1676); Ziņotājs, 22.07.1999., Nr. 14.

2 Skat. vārdisku preču zīmi "Pielaiķu partiju!", īpašnieks: sabiedriskās politikas centrs Providus, biedrība, reģ. Nr. M 64 024. Pieejams: <http://databases.lrpv.gov.lv/databases/lv/trademark/details/m-11-501>

3 Skat. vārdisku preču zīmi "Likteņdārzs", īpašnieks: Kokneses fonds, nodibinājums, reģ. Nr. M 62 777. Pieejams: <http://databases.lrpv.gov.lv/databases/lv/trademark/details/m-10-250>

4 Skat. vārdisku preču zīmi "Trinitī", īpašnieks: "Trinitī", zvērinātu advokātu birojs, reģ. Nr. M 64 540. Pieejams: <http://databases.lrpv.gov.lv/databases/lv/trademark/details/m-11-1020>

5 Skat. vārdisku preču zīmi "Jaunā paaudze", īpašnieks: Evanģēlisko kristiešu baznīcas "Jaunā paaudze" Rīgas draudze, reģ. Nr. M 36 540. Pieejams: <http://databases.lrpv.gov.lv/databases/lv/trademark/details/m-94-1984>

6 Skat. grafisku preču zīmi "Rīgas Šķirējtiesa", īpašnieks: Electronic Market Development and Investment, SIA, reģ. Nr. M 52 539. Pieejams: <http://databases.lrpv.gov.lv/databases/lv/trademark/details/m-03-43>

7 Skat. grafisku preču zīmi "Latvijas attīstībai", īpašnieks: Latvijas attīstībai, politiskā partija, reģ. Nr. M 68 088. Pieejams: <http://databases.lrpv.gov.lv/databases/lv/trademark/details/m-14-302>

8 Skat. grafisku preču zīmi "Jūrmala", īpašnieks: Jūrmalas pilsētas dome, reģ. Nr. M 52 940. Pieejams: <http://databases.lrpv.gov.lv/databases/lv/trademark/details/m-03-702>

Likums pieļauj, ka tiesības uz preču zīmi var iegūt jebkura fiziskā vai juridiskā persona.⁹ Tādējādi preču zīmju īpašnieki netiek diskriminēti pēc to juridiskās formas. Par reģistrētu preču zīmju īpašniekiem var būt kā komersanti, tā sabiedriskā labuma organizācijas un politiskās partijas. Tomēr pretrunīga var šķist šādu personu motivācija savā darbībā izmantot reģistrētas preču zīmes.

Saskaņā ar LPZ 1. pantā ietvertu definīciju preču zīme ir apzīmējums, kuru lieto, lai kāda uzņēmuma preces atšķirtu no citu uzņēmumu precēm. Pakalpojumu zīmes definīcija ir identiska – to lieto, lai kāda uzņēmuma pakalpojumus atšķirtu no citu uzņēmumu pakalpojumiem. Vai reliģiska organizācija ir uzņēmums, kas sniedz pakalpojumus? Vai tāda ir politiskā partija?

Saskaņā ar Komerclikumu "uzņēmums ir organizatoriski saimnieciska vienība. Uzņēmumā ietilpst komersantam piederošas ķermeniskas un bezķermeniskas lietas, kā arī citi saimnieciski labumi (vērtības), kurus komersants izmanto komercdarbības veikšanai"¹⁰ Savukārt komersants ir "komercēģistrā ierakstīta fiziskā persona (individuālais komersants) vai komercsabiedrība (personālsabiedrība un kapitālsabiedrība)".¹¹ Ne reliģiska organizācija, ne politiska partija nav komersants.¹²

Tātad, ja raugās no Komerclikuma regulējuma, tad preču zīmju izmantošanas mērķis ir izmantot noteiktus apzīmējumus, lai atšķirtu viena komersanta mantā ietilpstošas preces vai pakalpojumus no citu komersantu mantā ietilpstošām precēm vai pakalpojumiem. Vai šāda sašaurināta preču zīmes izmantošanas mērķa izpratne ir

9 Skat. LPZ 4. panta 1. punktu.

10 Skat. Komerclikuma 18. pantu. Latvijas Vēstnesis, 04.05.2000., Nr. 158/160 (2069/2071); Ziņotājs, 01.06.2000., Nr. 11.

11 Skat. Komerclikuma 1. panta 1. punktu.

12 Skat. Reliģisko organizāciju likumu (Latvijas Vēstnesis, 26.09.1995., Nr. 146 (429); Ziņotājs, 02.11.1995., Nr. 21) un Politisko partiju likumu (Latvijas Vēstnesis, 07.07.2006., Nr. 107 (3475); Ziņotājs, 10.08.2006., Nr. 15.).

pamatojama tikai ar Komerclikuma normām? Piemēram, Latvijas tiesībās ir pazīstams arī plašāks jēdziena “uzņēmums” tulkojums. Proti, likums “Par uzņēmumu ienākuma nodokli” noteic, ka “iekšzemes uzņēmumi – komercsabiedrības, kooperatīvās sabiedrības vai citas privāto tiesību juridiskās personas, ko uzskata par rezidentiem”.¹³ Šāds regulējums var būt par argumentu tam, ka arī preču zīmju tiesībās var raudzīties paplašināti uz noteikumu, ka preču zīmes kalpo ne tikai komersantiem piederošo preču un pakalpojumu identificēšanai, bet arī pārējo nodokļu maksātāju sniegto pakalpojumu atšķiršanai no citu personu sniegtajiem pakalpojumiem. Tomēr – vai šādu “nekomersantu” īstenots preču zīmju izmantojums var kļūt par preču zīmju pārkāpumu? Turklāt tas rada vēl fundamentālāku jautājumu: vai šādu “nekomersantu” preču zīmju reģistrācija vispār ir spēkā?

LPZ vairākkārt konsekventi norāda uz komercdarbību kā pārkāpumu kvalificējošu apstākli. Tā, piemēram, LPZ 4. panta sestā daļa noteic, ka “Latvijā plaši pazīstamas preču zīmes īpašniekam ir tiesības aizliegt komercdarbībā lietot apzīmējumu, kurā atveidota, imitēta, tulkota vai transliterēta plaši pazīstama preču zīme, arī saistībā ar precēm vai pakalpojumiem, kas nav līdzīgi plaši pazīstamas preču zīmes precēm vai pakalpojumiem [...]”. LPZ 5. panta pirmā daļa noteic, ka “preču zīmes īpašnieks nav tiesīgs aizliegt citai personai komercdarbībā lietot šādas ziņas vai apzīmējumus, ja to lietošana atbilst godprātīgai ražošanas un komercdarbības praksei [...]”. Tālāk LPZ 23. panta ceturrtā daļa noteic, ka “par faktisku izmantošanu atzīst tādu preču zīmes lietošanu komercdarbībā, kuras mērķis ir iegūt vai uzturēt tirgū noteiktu vietu attiecīgajām precēm vai pakalpojumiem [...]”. Savukārt LPZ 24. panta trešā daļa noteic: “Ja preču zīmes īpašniekam ir pamats uzskatīt, ka kāda persona pārkāpj viņa izņēmuma tiesības, komercdarbībā izmantojot kādu no apzīmējumiem, [...] preču zīmes īpašnieks ir tiesīgs brīdināt šo personu par iespējamo pārkāpumu.”

Jēdziens “komercdarbība” ir definēts Komerclikuma 1. pantā: “Komercdarbība ir atklāta saimnieciskā darbība, kuru savā vārdā peļņas gūšanas nolūkā veic komersants.” No šīs definīcijas kopsakarā ar citētajām LPZ normām var nonākt pie secinājuma, ka preču zīmes īpašnieks izņēmuma tiesības var izmantot tikai pret tādu darbību, kuru veic komersants peļņas gūšanas nolūkā. Vai šādā gadījumā izņēmuma tiesības nav iespējams izmantot, piemēram, pret šķirējtiesu, kas savā darbībā izmantotu apzīmējumu, kas konfliktētu ar citai personai piederošu preču zīmi? Šķirējtiesu likums skaidri nosaka, ka šķirējtiesas procesa organizēšana un strīdu izšķiršana šķirējtiesā nav komercdarbība.¹⁴ Tas dotu pamatu šķirējtiesai aizbildināties, ka juridiskās formas un likumā noteikto ierobežojumu dēļ tā nemaz nevar būt par atbildētāju preču zīmju pārkāpumu

lietās. Līdzīgi varētu rīkoties arī biedrības, jo saskaņā ar Biedrību un nodibinājumu likumu “biedrība ir brīvprātīga personu apvienība, kas nodibināta, lai sasniegtu statūtos noteikto mērķi, kam nav peļņas gūšanas rakstura”.¹⁵ Peļņas gūšanas mērķis nav arī advokātu biroju darbībai.¹⁶

Eiropas Savienības Direktīva Nr. 2015/2436,¹⁷ kuras normas ieviestas LPZ, arī noteic preču zīmju īpašnieka izņēmuma tiesību apjomu. Direktīvas latviešu valodas versijā noteikts, ka “preču zīmes pārkāpumu var noteikt tikai tad, ja ir konstatēts, ka pārkāpuma preču zīme vai apzīmējums ir lietoti komercdarbībā nolūkā atšķirt preces vai pakalpojumus [...]”.¹⁸ Direktīvas angļu valodas versijā minētā jēdziena “komercdarbība” vietā tiek lietots apzīmējums *in the course of trade*, ko, burtiski tulkojot, var apzīmēt kā preču zīmju lietojumu “tirdzniecības ietvaros”.

Var piekrist Apelācijas padomes viedoklim, ka nav būtiskas nozīmes personas juridiskajam statusam, kādā tā ir izmantojusi preču zīmi. Tik tiešām, ja patērētāji ir saskārušies ar preču zīmi saistībā ar noteiktiem pakalpojumiem, tad ir otršķirīgs apstāklis, kāda juridiskā forma ir preču zīmes izmantotājam.

Eiropas Savienības Tiesa ir sniegusi jēdziena *in the course of trade* (tirdzniecības ietvaros) skaidrojumu. Proti, no šīs tiesu prakses izriet, ka preču zīmei identiska apzīmējuma lietošana “tirdzniecības ietvaros” ir notikusi, ja tas tiek darīts tirdzniecības darbības ietvaros ar mērķi iegūt ekonomisku labumu, nevis personiskajā sfērā.¹⁹ Šis skaidrojums apliecina, ka preču zīmju īpašnieka izņēmuma tiesības nevar īstenot pret personisku (privātajā dzīvē) preču zīmju lietojumu. Taču izņēmuma tiesības var vērst pret jebkuru citu izmantojuma veidu, ja tas saistīts ar ekonomiska labuma gūšanu.

Ekonomiska labuma gūšana ir plašāks jēdziens nekā peļņas gūšana. Ja peļņas gūšana ir tipiska komercdarbības un komersantu pazīme, tad ekonomisku labumu var uzskatīt par jēdzienu, ko var attiecināt uz plašāku

15 Skat. Biedrību un nodibinājumu likuma 2. panta 1. punktu. Latvijas Vēstnesis, 14.11.2003., Nr. 161 (2926); Ziņotājs, 11.12.2003., Nr. 23.

16 Zvērinātu advokātu profesionālā darbība (prakse) ir intelektuāls darbs, un tās mērķis nav peļņas gūšana. Skat. Advokatūras likuma 107. pantu. Ziņotājs, 19.08.1993., Nr. 28; Diena, 21.05.1993., Nr. 99.

17 Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2015/2436 (2015. gada 16. decembris), ar ko tuvinā dalībvalstu tiesību aktus attiecībā uz preču zīmēm (pārstrādāta redakcija). OV L 336/1, 23.12.2015.

18 Direktīvas 18. apsvērums.

19 Eiropas Savienības Tiesas 2015. gada 16. jūlija spriedums lietā C-379/14, 43. punkts.

13 Skat. likuma “Par uzņēmumu ienākuma nodokli” 1. panta 2. punktu. Latvijas Vēstnesis, 01.03.1995., Nr. 32 (315); Ziņotājs, 13.04.1995., Nr. 7.

14 Skat. Šķirējtiesu likuma 3. panta 3. punktu. Latvijas Vēstnesis, 01.10.2014., Nr. 194 (5254).

subjektu loku. Ekonomisku labumu var gūt arī tie nodokļu maksātāji, kas nav komersanti, bet kuru sekmīgas darbības rezultātā var rasties ekonomisks labums jeb peļņa kā blakus produkts sekmīgai saimnieciskai darbībai (atlīdzība par precēm vai pakalpojumiem, ziedojumu vākšana, ieņēmumi no intelektuālā īpašuma licencēšanas u.c.). Tādēļ, piemēram, attiecībā pret zemnieku saimniecību, kas nav komersants un nenodarbojas ar komercdarbību, arī var vērst preču zīmju īpašnieka izņēmuma tiesības, jo nepārprotami šāda persona veic darbību, kam ir ekonomiska vērtība.

Rūpnieciskā īpašuma apelācijas padomes (turpmāk – Apelācijas padome) prakse apliecina paplašinātu jēdziena “komercdarbība” interpretāciju. Apelācijas padome skatīja Maltas organizācijas *Maharishi Vedic University Limited* iesniegtos iebildumus pret Lielbritānijas organizācijas *Maharishi Foundation Limited* reģistrēto zīmi “Mahariši” (reģ. Nr. M 66 342).²⁰ Iebildumu iesniedzējs norādīja, ka apzīmējumu “Mahariši” tas lietojis godprātīgi jau pirms strīdus preču zīmes pieteikuma datuma un tādā apjomā, ka apstrīdētās zīmes lietošana var maldināt patērētājus par attiecīgo preču vai pakalpojumu izcelsmi. Savukārt reģistrētās preču zīmes īpašnieks, atbildot uz iebildumiem, kā vienu no pretargumentiem norādīja apstākli, ka minēto apzīmējumu Latvijā lieto organizācija “Vēdiskās zinātnes “Mahariši” universitāte” (“Nesatricināmās Latvijas izglītības centrs”), kas ir dibināta kā sabiedriska organizācija, un tās tiesiskā forma ir biedrība; tādējādi iebildumu iesniedzējs minēto apzīmējumu neesot izmantojis komercdarbībā.

Apelācijas padome šādam pretargumentam nepiekrīta. Tā norādīja: nav būtiskas nozīmes tam, ka “organizācijai “Nesatricināmās Latvijas izglītības centrs” [...] nav peļņas gūšanas rakstura, ka tā nav komercdarbības veicējs, un tāpēc nevar uzskatīt, ka apzīmējums “Mahariši” (vai “Maharishi”) būtu lietots komercdarbībā Latvijā. [Apelācijas padomes] ieskatā, Latvijā pastāv tādas organizācijas, arī biedrības un nodibinājumi, kuri nav uzņēmumi, bet kuru darbību kaut kādā daļā var pielīdzināt komercdarbībai. Ir ziņas, ka Valsts ieņēmumu dienests uzskata, ka šādas organizācijas tikai uz to juridiskās formas pamata izvairās no nodokļu nomaksas [...]”²¹

Var piekrist Apelācijas padomes viedoklim, ka nav būtiskas nozīmes personas juridiskajam statusam, kādā tā ir izmantojusi preču zīmi. Tik tiešām, ja patērētāji ir saskārušies ar preču zīmi saistībā ar noteiktiem pakalpojumiem (konkrētajā gadījumā – meditācijas nodarbības, lekcijas un konsultācijas), tad ir otršķirīgs apstāklis, kāda juridiskā forma ir preču zīmes izmantotājam.

Vienlaikus strīdīga šķiet Apelācijas padomes atziņa, ka pastāv biedrības un nodibinājumi, kuri nav uzņēmumi, bet kuru darbību kaut kādā daļā var pielīdzināt komercdarbībai. Apelācijas padome pie šādas atziņas

acīmredzami nonākusi, vadoties no mediju publikācijas par biedrībām, kuras to veiktās saimnieciskās darbības dēļ būtu apliekamas ar ienākuma nodokli.²²

Tomēr vai šī Apelācijas padomes atziņa interpretējama tādējādi, ka prasību par preču zīmes aizskārumu var vērst tikai pret tiem subjektiem, kuru darbību var pielīdzināt komercdarbībai? Citiem vārdiem sakot, vai būtu jāvērtē pēc būtības saimnieciskās darbības mērķis un, piemēram, vai subjekts izvēlēties “nekomersanta” statusu, lai izvairītos no nodokļu nomaksas? Šāda interpretācija nebūtu atbalstāma, jo novestu pie neatrisināma uzdevuma – pierādīt slēptu mērķi gūt peļņu.

Domājams, ka nevis saimnieciskās darbības pielīdzināšana komercdarbībai ir priekšnoteikums, lai konstatētu preču zīmes izmantošanu “komercdarbībā”, bet gan apstāklis, ka preču zīme tiek izmantota saimnieciskajā darbībā. “Saimniecisko darbību raksturo patstāvība, sistemātiskums un atlīdzība. Par darbību saimnieciskās darbības ietvaros uzskatāma pati darbība neatkarīgi no tās mērķa un rezultāta.”²³ Tādējādi, vērtējot, vai ir noticis preču zīmes pārkāpums, būtu jāvērtē, vai preču zīme ir tikusi izmantota saimnieciskajā darbībā, nevis nodoms gūt peļņu.

Šāda interpretācija atbilstu reālajai dzīvei, kad preču zīmes – gan reģistrētas, gan neregistrētas – izmanto dažādas personas neatkarīgi no to juridiskās formas. Lai arī komercdarbību drīkst veikt tikai komersanti, citām privāto tiesību juridiskajām personām ir tiesības veikt saimniecisko darbību, kam nav peļņas gūšanas mērķa.²⁴ Šāda interpretācija nav pretrunā ar preču zīmju izmantošanas mērķi. Preču zīmes, kuras izmanto, piemēram, biedrības savā saimnieciskajā darbībā, ļauj atšķirt vienas biedrības sniegtos pakalpojumus no citas biedrības sniegtajiem pakalpojumiem. Šādu analogiju var attiecināt arī uz advokātu birojiem, šķirējtiesām, reliģiskām organizācijām, politiskām partijām un citām organizācijām, kas savā saimnieciskajā darbībā izmanto preču zīmes.

Līdz ar to reģistrētas preču zīmes īpašnieks ir tiesīgs aizliegt identisku vai sajaucami līdzīgu apzīmējumu izmantošanu citām personām ne tikai komercdarbībā, bet arī saimnieciskajā darbībā, kas nav komercdarbība Komerclikuma izpratnē. Šāda interpretācija atbilst mūsdienu realitātei, kad likums pieļauj dibināt dažādus subjektus, kuri praksē savā saimnieciskajā darbībā izmanto preču zīmes, kas ļauj to sniegtos pakalpojumus atšķirt no citu subjektu sniegtajiem pakalpojumiem. Būtu nesaprātīgi šādiem “nekomersantiem” liegt tiesības reģistrēt un savā darbībā izmantot reģistrētas preču zīmes. ■

22 Pieejams: <http://nra.lv/latvija/121884-biedribam-kas-nodarbojas-ar-komercdarbibu-bus-jamaksa-ienakumu-nodoklis.htm>

23 Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2012. gada 8. oktobra spriedums lietā Nr. A42650307, SKA-10/2012.

24 Skat., piemēram, Politisko partiju likuma 8. pantu, Reliģisko organizāciju likuma 15. pantu, Biedrību un nodibinājumu likuma 7. pantu.

20 Patentu valdes 2016. gada 18. marta Apelācijas padomes lēmums lietā ApP/2015/M 66 342-Ie.

21 Turpat, 3.3. punkts.